

Цветков Олександр. Чотири рівні аналітики безпеки (До питання аналізу міжнародних загроз)// Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародні відносини: історія, теорія, практика» (30 червня 2021 року). Суми : ФОП Цьома С.П., 2021. С.104 – 108.

О. Г. Цветков

Доктор історичних наук, старший науковий співробітник,
професор Київського університету імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна, o.tsvietkov@gmail.com

тел.: +380983547742,

Секція: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ МУЛЬТИПОЛЯРНОГО СВІТУ

Чотири рівні аналітики безпеки (до питання аналізу міжнародних загроз)

Багатополлярний або мультицентровий сучасний світ створює у міжнародних відносинах своєрідну пастку, коли їх численні актори – суверенні держави, міжнародні міжурядові і неурядові організації, транснаціональні корпорації і об'єднання тощо, діючи в рамках колективної безпеки і міжнародного права, з одного боку фактично уникають умов глобального військового конфлікту (війни), а з іншого - підпадають під різночинні регіональні і локальні конфліктні ситуації та колізії, дво і багатосторонні протистояння інтересів, суперечки політичних, міжконфесійних і ціннісних чинників, конкурентних змагань, нерівностей економічного розвитку і багато чого іншого з міжнародних сфер життя і комунікацій сьогодення. Загалом все це і уособлюють як новітні, так і порівняно давні історично сформовані виклики і загрози, що з'являються, вирішуються або продовжуються і заморожуються у міжнародних стосунках між зазначеними акторами. Звідси і виникають у гносеологічному сенсі питання, а як можна розрізняти і відповідно аналізувати існуюче різноманіття міжнародних викликів і загроз, чи можлива їх структуризація?

До прикладу, останній, 2021 року саміт НАТО в опублікованому комюніке визначає як головні загрози Альянсу - агресивні дії Росії за межами своєї території, зростаючу потугу і експансивну міжнародну політику Китаю та зміни клімату, як множника впливу на безпеку країн-членів. Водночас, у комюніке зазначаються багатогранні інші загрози - системна конкуренція з боку авторитарних режимів, а також зростаючі виклики безпеці з усіх стратегічних напрямків. Серед останніх називають тероризм у всіх його

формах та проявах, державні та недержавні суб'єкти з їх викликами міжнародному порядку і демократії, кримінальні форми нелегальної міграції та торгівлі людьми. А також і все частіше - кібер, гібридні та інші асиметричні загрози, включаючи кампанії дезінформації, чи поширення зброї масового знищення та ерозії архітектури контролю над озброєннями, які безпосередньо впливають на євроатлантичну безпеку {1}.

З очевидністю Росія, як засвідчив двосторонній саміт 2021 лідерів РФ і США у Женеві, щонайбільше переймається своєю роллю у міжнародній політиці та місцем на міжнародній арені, а також своїм баченням загрози та забезпечення національної безпеки у зв'язку з розширення НАТО і її просування на Схід. У той же час Україна найбільш потерпає і перебуває під постійною загрозою ескалації збройної агресії Росії, що також впливає і кардинально позначається на можливостях економічного зростання Української держави та визначені її місця у світогосподарських зв'язках, що у цілому і формує на часі головні загрози для неї.

Схожі домінантні загрози від Росії переживають Грузія і Молдова. А, скажімо, країни Азії, Африки чи Близького Сходу стикаються з своїм колом проблем, де превалюють виклики та наслідки колоніального періоду, міжетнічні та міжконфесійні суперечності, перипетії кольорових революцій тощо. Зрозуміло, що весь такий «букет» міжнаціональних і зовнішніх, частенько політично націлених процесів в аналітичному плані дуже складно розподіляти і аналізувати предметно.

У теорії міжнародних відносин у цьому контексті розрізняють чимало спроб та наукових підходів до певної структуризації міжнародних викликів і загроз, які по-різному розглядаються щонайперше базовими політичними школами та у залежності від сфер та форм протікання чи сек'юритизації. Серед них можна виділити структуризацію на базі ціннісних підходів, п'яти сфер поширення (військової, політичної, економічної, суспільної, навколишнього середовища) та визначення їх рівнів. Останнє, ще у повоєнний період, пропонувалося ввести як ідентифікацію трьох можливих джерел спричинення воєн – людину, державу і систему, що фактично і пропонується наразі перенести на три рівні аналізу загроз у міжнародних відносинах {2}.

Як узагальнює сучасний дослідник К. Гебхард, різні рівні аналізу в міжнародних відносинах означають, що профільні експерти можуть обирати в залежності від акцентування різні рівні спрямування - на міжнародній системі в цілому, на частинах системи у взаємодії між собою або окремих її

частинах. Що формує частини або компоненти цієї системи, це знову ж таки питання вибору. Міжнародна система може бути представлена як така, що складається з усіх держав, груп держав, організацій, суспільств або приватних осіб з цих суспільств та між ними (субрівні). У цьому сенсі експерти, повторимо, як правило розрізняють тріаду рівней аналізу: рівень системи, рівень суверенної держави та рівень індивіда. Проте груповий рівень також важливо розглядати і останнім часом додається, як четвертий. Тобто окремий експерт чи аналітик може власноруч обирати що або який саме рівень варто застосовувати для аналізу тих чи інших подій на міжнародній арені {3, р.452,р.10}.

Так, якщо теоретично взятися, наприклад, до аналізу періоду найбільш гострої фази протікання Холодної війни – Карибської кризи та її наслідків – то загалом існують різні способи наближення та розгляду всієї проблеми. Відповідно, для визначення рівня аналізу потрібно обрати ту чи іншу сферу його охоплення– який саме рівень аналізу варто застосувати і відповідно зробити кілька наступних кроків.

Індивідуальний рівень: це погляд та аналіз діяльності людей, які реагували на кризу відповідно до їхньої владної позиції чи відповідальності. Безумовно у цьому випадку це були дії двох глав найбільших ядерних держав - М.Хрущова від СРСР і Дж.Кеннеді від США, які водночас були і лідерами двох протилежних системних блоків держав. При цьому, ініціативні дії першого з них, як тепер стало добре відомо, безпосередньо призвели до виникнення цієї кризи, а їх спільні дії – інтенсивні переговори і листування через довірених осіб і потаємні канали, а зрештою через прийняття особистих відповідальних рішень - до її мирного вирішення. Знаменним наслідком такого рівня розгляду проблеми постає і факт рішення обох лідерів про проведення – вперше! - прямого кабельного зв'язку між офісами глав держав для забезпечення оперативного вирішення усіх можливих кризових ситуацій між двома сторонами на перспективу.

Груповий політично національний та міжнародний державницький рівні: з очевидністю не менш цікавим від індивідуального може бути і рівень аналізу проблеми з точки зору виявлення і аналізу інтересів внутрішньополітичних груп та військового керівництва в обох державах. Бо якщо на стадії торгу та остаточних лідерських рішень щодо врегулювання кризи роль партійно-політичних і військових осередків в обох країнах зводилася переважно до проміжного обговорення та певного тиску на лідерів, то у подальшій перспективі такий аналіз безумовно підводить до причинно-наслідкових змін в політичному керівництві СРСР та у факті

вбивства президента в США, що не можна не пов'язувати з проявами інтересів внутрішніх політичних груп.

До цього рівня аналізу може бути дотичним і розгляд інтересів зарубіжних політичних еліт та їх лідерів, зокрема кубинського - Ф.Кастро, які до певної міри чи певного моменту ставали своєрідними заручниками результатів двох головних перемовників і, знову ж таки, у перспективі значно посилили, якщо не змінили, позиції у ставленні до глобальних безпекових дискусій та порядку їх проведення. Чи не найкращим підтвердженням такого постає проведення у наші дні самітів держав НАТО, де кожен з членів має рівний голос і спільну відповідальність за захист національної безпеки.

Отже останнє паралельно виводить аналіз на Рівень держави і держав, як базових суб'єктів міжнародних відносин, що взаємодіють між собою для вирішення кризових моментів і реалізації національних інтересів, іншими словами, головних цілей своїх зовнішніх політик на міжнародній арені.

Системний рівень: у зазначеному контексті походить від або спирається на державний рівень аналізу, бо для періоду Холодної війни ролі двох головних у конфлікті держав були вирішальними по відношенню до відповідних політичних блоків у двополюсному світі. В той же час у науковому сенсі цікавим і самостійним може розглядатися аналіз впливу та міжнародної реакції на Карибську кризу, що загрожувала ядерною катастрофою всьому світу - у глобальному масштабі, який на той час формувався майже виключно виміром універсальних міжнародних організацій, насамперед ООН.

У цій площині позиція СРСР і соціалістичного табору в ООН щодо заперечення факту розташування на Кубі радянських балістичних ракет стала провальною на фоні представлених США у фойє Генеральної асамблеї ООН фотоматеріалів з прямими доказами такого факту. СРСР у цьому вимірі зазнав системної поразки, що згодом не тільки змусило його забрати ці ракети з Куби, а і постало чинником потужної дискредитації політики і міжнародних позицій СРСР та всього соціалістичного табору на міжнародній арені.

У порівняльному плані, нинішня політика Росії і заперечення в РБ ООН участі її збройних формувань в агресивних діях проти України може слугувати додатковим свідченням історичної звичності у порушенні загальновизнаних норм міжнародної поведінки або певної системності в практиці цієї держави щодо просування своїх власних інтересів на міжнародній арені всупереч інтересів інших. У заключному аналітичному сенсі такі дії і політика Росії можуть прив'язуватися до переслідування квазі цілей та принципів

Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародних відносин, але ніяк не сучасних демократичних норм міжнародного спілкування більшості країн світу.

Підсумовуючи розгляд зазначених 4 -х рівнів аналізу безпекових проблем у міжнародних відносинах можна легко побачити, що від того, який з цих конкретних рівнів обирається, в значній мірі залежить і до якого рівня висновків можна прийти у його прикінцевих положеннях. Тобто обраний рівень аналізу або підходів до розгляду конкретної проблеми безпеки визначає і відповідні сфери їх результатів. У цьому полягають і головні переваги зазначеного методу теоретичного аналізу питань безпеки {4,р.81}

Тим часом самі реальні події чи загрози, які у теоретичному плані аналізуються, залишаються незмінними як у минулому, так і у поточному часі. Саме тому найбільш вживаними наразі формами практичного визначення кризових безпекових проблем є їхнє віднесення до категорій існуючих чи поточних регіональних конфліктів, так званих «гарячих» точок, «заморожених» чи в'яло текучих подій, кібер і гібридних загроз тощо.

Подібне різноманіття у підходах до аналізу кризових ситуацій у міжнародних справах є логічним з точки зору множинності поглядів чи глобальних інтересів до цих питань. У науковому сенсі, на наш погляд, метод застосування 4 рівнів у структуризації міжнародних загроз може стати якісно значущим, особливо в ситуаціях, коли прагнемо зробити узагальнені висновки на базі зрізів усіх її рівнів. Зокрема, розгляд конфлікту у зв'язку з агресивними діями Росії проти України за пропонованими рівнями може допомогти створити системну дорожню карту контр дій за окремими напрямками чи рівнями аналізу існуючої для України головної загрози. При цьому справедливість висновків і відповідних рекомендацій за тим чи іншим рівнем залежатиме від якості його проведення та наступного введення в дію.

Список використаної літератури:

1. Brussels Summit Communiqué,
URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm
2. "Carmen Gebhard. Levels of Analysis.- International Relations: Proximate Versus Underlying Causes. Feb 25 2018.
URL: <https://www.e-ir.info/2018/02/25/student-feature-levels-of-analysis/>
3. International Conflict: Three Levels of Analysis," World Politics, xii (April 1960), P.453-461. Theorizing Security in the Eastern European Neighborhood: Issues and Approaches. -Bratislava Kyiv. 2018, P. 4-15.
4. THE LEVEL-OF-ANALYSIS PROBLEM IN INTERNATIONAL RELATIONS By J. DAVID SINGER. Accessed: 20-09-2018, P.77-92.

URL:https://is.muni.cz/el/fss/podzim2018/IRE107/um/01_Singer_1961_-_Levels_of_analysis.pdf